

Nitekim Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm (ö. 224/838) bu konuda bilgilerine başvurduğu bedevîlerin meysirle ilgili tafsilâtı unuttuklarını kaydetmekte; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî de ilgili âyeti açıklarken meysir üzerinde durulmaması ve bunun hâfızalardan tamamen silinmesi gerektiği fikrini işlemektedir. Diğer taraftan bu oyunun dikili taşlar ve fal okları ile birlikte şeytan işi pislik olarak nitelendirilmesi, meysirde etleri paylaşırlan hayvanların ilkel bir anlayışla putlara sunulan kurbanları hatırlattığı söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beirut), I, 356; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1394/1974, II, 656; İbn Saîd el-Mağribî, *Neşvetü'l-ğarab fi târihi Câhiliyyeti'l-Arab* (nşr. Nusret Abdurrahman), Amman 1982, II, 797-798; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, I, 456-458; Bikaî, *Naẓmü'd-dürer* (nşr. Şerefeddin Ahmed), Haydarâbâd 1398/1978, III, 242-259; Mahmûd Şukrî el-Âlûsî, *Bulâğu'l-ereb* (nşr. M. Behcet el-Eserî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye), III, 53-65; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, V, 126-131; F. Rosenthal, *Gambling in Islam*, Leiden 1975, s. 67-112; Toufic Fahd, *La divination arabe*, Paris 1987, s. 204-213; a.mlf., "al-Maysir", *Et*² (Ing.), VI, 923-924; A. F. L. Beeston, "The Game of Maysir and Some Modern Parallels", *Ar.S*, II/1-6 (1975), s. 1-6; Murat Sarıçık, "Cahiliye Kumarı Meysir", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 5, Isparta 1998, s. 33-64.

TEFİK FEHD

MEYSÜR

(ميسور)

Hindistan'da günümüzde Karnataka adını taşıyan eyalet ve burada hüküm sürmüş bir sultanlık (1760-1799).

Hindistan'ın güneybatısında yer alan ve merkezi Bengalur (Bengalore) olan 191.773 km² genişliğindeki Karnataka eyaletinin (Meysûr, Mahisûr, Mysore) nüfusu 2004 yılı başına ait tahminlere göre 56 milyondur. Tarım için son derece elverişli geniş düzlüklerindeki topraklarında yetiştirilen başlıca ürünler kahve, pamuk, şeker kamışı ve pirinçtir. Ayrıca yeraltı zenginlikleriyle dikkat çeken bölge Hindistan'ın en önemli altın ve krom yataklarına sahiptir. Eyalette demir çelik üretimi ve buna bağlı makine sanayii ipek, tekstil, un, yağ ve kimya endüstrileri çok gelişmiş durumdadır. Nüfusun büyük kısmını çoğunluğu Hindu olmak üzere Budizm'e, Jainizm'e ve İslâmiyet'e (genelde Sünnî) mensup Kanari, Hindustânî, Tamil ve Telegu dillerini konuşan Dravid kökenli halklar teşkil etmektedir. Eyaletin

güney sınırına yakın bir kesiminde bulunan ve aynı adı taşıyan idarî birimin de merkezi olan Meysûr şehri Bengalur'dan sonra Karnataka'nın ikinci büyük şehridir (nüfusu 2004 yılı başına ait tahminlere göre 785.000). Şehirde ince ipekli işleme, fildişi veya ahşaptan oyulmuş hediyelik eşya üretimi yaygınlaşmıştır. Ayrıca burada pamuk, ipek, çeltik ve sıvı yağ fabrikaları vardır; tabaklık, kimya ve metalurji sanayileri de gelişmiştir.

Müslümanların Meysûr'a ilgileri XIV. yüzyılın ilk yarısında başlar. Delhi Sultanı Alâeddin Halacî'nin kumandanlarından Melik Kâfûr 710'da (1310-11) buraya ulaşarak Hindu Hoysala Krallığı'nı itaate zorladı. Tuğluklular'dan Gıyâseddin Muhammed 727'de (1327) bölgeye tamamen hâkim olduysa da on yıl sonra Hindu Viyanagar Racialığı hâkimiyeti ele geçirdi ve komşu İslâm devletlerinin baskılarına rağmen 1565'e kadar bağımsızlığını korudu. Bu tarihte Kutubşâhî, Nizamşâhî ve Berîdşâhî askerlerinden meydana gelen birleşik müslüman güçleri Raca Rama'yı Talikota savaşında mağlûp etti. Bununla beraber onun torunları burada bir Raca Rama hânedanlığı oluşturmayı başardılar. Hindistan'da Avrupalılar'ın ilk yerleştiği bölge olan Meysûr'a İngilizler 1639'da ticaret için geldiler ve Saint George Limanı'nı kurdular. XVII. yüzyılın sonlarına doğru Bâbürlü Sultanı Evrenşâhî, Güneybatı Hindistan'ı hâkimiyeti altına aldığı Raca Rama hânedanı ile bir anlaşma yaparak bölgedeki en büyük rakibi Maratalar'a karşı ittifak oluşturdu. 1760 yılında Hindu racialığının müslüman kumandanlarından Haydar Ali Han Bahadır, Fransızlar'ın da yardımıyla Raca Rama hânedanını kontrolü altına aldı. Haydar Ali'nin 1782'de ölümü üzerine Meysûr sultanı olarak yerine geçen oğlu Feth Ali Tîpû Sultan babasının izinden gidip İngilizler'e karşı Fransızlar'la iş birliğini devam ettirdi; diğer taraftan da Osmanlı Devleti ve Afgan Hanlığı ile anlaşma yapmaya çalıştı. Bu çerçevede İstanbul'a gönderdiği kalabalık bir elçilik heyetiyle İngilizler'e karşı askerî ve ticarî yardım talebinde bulunan Tîpû Sultan aynı zamanda padişahın hilâfet berati de istedi. Bir Hint sultanının Osmanlılar'dan berat istemesinin ilk ve tek örneği olan bu hadise hilâfetin başka ülkelerdeki konumu açısından önemlidir. Tîpû Sultan'ın I. Abdülhamid'e yazdığı mektup, ticarî iş birliğinin yanı sıra İngilizler'in bölgede yaptığı tahribat ve zorla hristiyanlaştırma faaliyetlerine karşı açtığı cihadı sür-

dürebilmesi için asker ve mühimmat beklentilerini de kapsıyordu. Bu sırada Osmanlı Devleti Rusya ile savaş halinde olduğundan İngiltere'yle ilişkilerini bozmak istemeyen Bâbiâli gönderdiği cevabî mektupta barışın korunmasını tavsiye etti. Tîpû Sultan 1789'da İngilizler'in himayesinde bulunan Travancore'yi ele geçirip yeni bir savaş başlattı. Fakat İngiliz, Marata ve Haydarâbâd Nizamlığı askerlerinden oluşan müttefik ordusuna yenildi (1792); ardından İngilizler'e karşı yine Fransızlar'la bir ittifak girişiminde bulundu. Bunun üzerine İngilizler, III. Selim'e başvurarak müslümanların önderi sıfatıyla Tîpû Sultan'ı kendilerine karşı düşmanlıktan vazgeçirmesini istediler. III. Selim, sultana bir mektup göndererek asıl İslâm düşmanlarının Fransızlar olduğunu ve onlara inanılmaması gerektiğini belirtip ihtiyaç halinde İngilizler'le aralarında ara buluculuk yapabileceğini bildirdi. Ancak Tîpû Sultan, bu mektuba verdiği cevap İstanbul'a ulaşmadan İngilizler'le yaptığı Seringapatam (Şirîrangapatnam) savaşında yenilerek muharebe meydanında öldü (Mayıs 1799). Böylece İngilizler, Güney Hindistan'daki yayılışlarının önünde en büyük engel olan Meysûr Sultanlığı'nın topraklarını ele geçirdiler ve beş yaşında bir Hindu hânedan üyesini tahta oturtup eski racialığı tekrar ihdas ettiler; gerçek yönetici ise kendilerinin Hindistan genel valisi idi. Bölgedeki İngiliz hâkimiyeti 1947'ye kadar sürdü. Bu tarihte Hindistan Devleti'ne dahil edilen Meysûr Racialığı zaman içerisinde idarî ve etnik gerekçelerle sınırlarını genişleterek 1956'da Karnataka eyaleti ismini aldı.

Meysûr'daki en eski İslâmî mimarlık eseri, 1047'de (1637) Bîcâpûrlular tarafından Şimoğa bölgesinde yaptırılan, Hindu ve İslâm sanatlarının bir karışımı olan Sante Bennûr Camii'dir. İslâm mimarisinin asıl gelişimi Bâbürlüler'le başlar. Cuma camilerinin başlıcaları Sira ve Hiribidanur şehirlerinde Taramandalpet'teki cuma camisi ile Tîpû Sultan tarafından Seringapatam'da yaptırılan Mescid-i Âlî de Meysûr Sultanlığı sınırları içindeki ibadethânelerin iki güzel örneğidir. Meysûr Sultanlığı döneminde ülkenin çeşitli yerlerinde inşa edilen kaleler, saraylar ve yazlık kasırlarla sivil ve askerî Hint-İslâm mimarisinin güzel örnekleri verilmiştir. Bunlar arasında Tîpû Sultan'ın Seringapatam'daki büyük sarayı ile Derya Devlet adlı yazlık kasrı dikkat çeker. Kolar'daki Haydar Ali Han'ın babası Feth Muhammed Han'ın türbesi, Çannapattana'daki

Seyyid İbrâhim Türbesi, Tonnûr'daki Sâ-lâr Mes'ûd Gazi Dergâhı, Kumbarpet'teki İbrâhim Han Kılâdâr Türbesi ve Seringapatam'daki Haydar Ali Han ile Tîpû Sultan'ın türbeleri diğer önemli eserlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Nâme-i Hümâyûn Defteri*, IX, 178, 209-211; Mir Hussain Ali Khan Kirmani, *History of Tipu Sultan* (trc. W. D. Mies), Lahore 1974; Cevdet, *Târih*, III, 270, 279-286; Ethé, *Catalogue of Persian Manuscripts*, I, 1415 (nr. 2619, 2620); Syed Mahmud, *The Khilafat and England*, Patna 1922, s. 77; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/II, s. 156, 160, 161; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1950, III, bk. İndeks; a.mlf., "Tîpû Sultan ile Osmanlı Padişahlarından I. Abdülhamid ve III. Selim Arasındaki Mektuplaşma", *TTK Belleten*, XLVII (1948), s. 619-654; Aziz Ahmad, *Studies in Islamic Culture in the Indian Environment*, Oxford 1964, s. 53-55; Ziyaeddin Desai, *Mosques of India*, New Delhi 1971, s. 71-72; L. B. Bowring, *Haidar Ali and Tipu Sultan and the Struggle with the Muslim Powers of the South*, New Delhi 1974; I. H. Qureshi, *The Muslim Community of the Indo-Pakistan Subcontinent*, Karachi 1977, s. 310; H. Beveridge, *A Comprehensive History of India*, New Delhi 1986, III, 265-363, 601-679; C. E. Bosworth, *New Islamic Dynasties*, London 1996, s. 340; a.mlf., "Mahisur, Maysûr", *Eİ²* (İng.), V, 1258-1259; Azmi Özcan, *Pan-İslamizm: Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1924)*, Ankara 1997, s. 18-20; Fikret Sarıcaoğlu, *Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, İstanbul 2001, s. 218-219; M. Husain, "Tipu Sultan and the Friday Sermon, A Note on Muayyed al Mujahid", *JPHS*, III (1955), s. 287-295; M. Hidayet Hosain, "Maysûr", *İA*, VIII, 193; O. F. K., "Tîpû Sultan", a.e., XII/1, s. 375-376; Mohibbul Hasan, "Haydar 'Ali Khân Bahâdur", *Eİ²* (İng.), III, 316; P. A. Andrews, "Mahisur, Maysûr", a.e., V, 1259-1261; P. J. Marshall, "Tîpû Sulţân", a.e., X, 532-533; Ahmet Taşağıl, "Haydar Ali Han", *DİA*, XVII, 25-26.

AZMİ ÖZCAN

MEYTE

(الميتة)

Eti yenmesi helâl olduğu halde dinî usullere göre boğazlanmamış olan ölü hayvan anlamında bir fıkıh terimi (bk. HAYVAN).

MEYYÂFÂRİKİN

(ميايفارقين)

Diyarbakır iline bağlı Silvan ilçe merkezinin eski adı, Ortaçağ'ın önemli merkezlerinden biri.

İslâm kaynaklarında adı Mâfârkin, Me-fârkin ve Fârkin şeklinde de geçen şehir Grekçe'de Martyropolis (şehidli şehir), Süryânîce'de Mipherkét, Muhârikîn, Mup-

hargin ve Ermenice'de Nphkert adlarıyla tanınır. Yâkût el-Hamevî'ye göre (*Mu'cemû'l-büldân*, V, 274) eski adı Medûr-Sâ-lâ'dır (din kurbanlarının şehri). Meyyâfârikîn, Diyarbakır havzasının kuzeyini kuşatan Güneydoğu Torosları'nın eteğinde, Diyarbakır'ı Bitlis'e bağlayan ana yol üzerinde ve deniz seviyesinden 825 m. yükseklikte bulunmaktadır. Şehrin ne zaman kurulduğu bilinmemekte, ancak hakkındaki efsanevi bilgilerden tarihinin milâttan önceki yıllara kadar pek gitmediği sonucu çıkmaktadır. Bazı kaynaklarda Meyyâfârikîn ile aynı yer olarak gösterilen, Arsaki Kralı II. Tigranes'in (m.ö. 95-94) kurduğu yeni başşehri Tigranokerta'nın burası mı yoksa Siirt, Erzen ya da Nusaybin'in batısındaki Tel Ermen mi olduğu tartışma konusudur. İbnü'l-Ezrak el-Fârikî, Meyyâfârikîn'deki Melki Kilisesi'nde bulunan Süryânîce bir kitapta mevcut bilgilere dayanarak Meyyâfârikîn'in dikenlik, kamışlık ve çalılıklarla kaplı bir arazi de Sâsânî İmparatoru I. Yezdicerd'den (399-420) izin alan piskopos Mârûsâ tarafından kurulduğunu ve onun İran'dan şehre adını veren-hristiyan din şehidlerinin naaşlarını buraya naklettiğini söyler. Bizans'ın Sâsânî sınırında yer aldığı için zaman zaman çekişmelerin yaşandığı merkezlerden biri olan Meyyâfârikîn'in tahkimine İmparator I. Anastasios zamanında (491-518) başlanmışsa da ancak I. Iustinianos (527-565) tahta çıktıktan sonra bitirilebilmiş ve bu arada şehrin adı da Iustinianapolis olarak değiştirilmiştir. Meyyâfârikîn 589 yılında Sâsânîler'in eline geçti; fakat 591'de bir yardıma karşılık Bizanslılar'a iade edildi ve İmparator Herakleios burayı İslâm fethine kadar elinde tuttu. İbnü'l-Ezrak ve Yâkût el-Hamevî'nin naklettikleri bir hristiyan efsanesinden şehrin İslâm öncesi dönemde çok mâmur olduğu, burada çeşitli manastır ve kiliselerle şehitliklerin (martyrium, martirion) bulunduğu anlaşılmaktadır; bazı kiliselerin harabeleri bugün de mevcuttur.

Meyyâfârikîn Hz. Ömer zamanında İyâz b. Ganm tarafından fethedildi (19/640). Sonraları genellikle Diyarbekir'in kaderini paylaşan şehir Hamdânîler'in sahip olduğu bölgenin bir kısmını teşkil etmekteydi. Hamdânîler, şehrin sekiz kapısından Bâbü'l-ferah ve'l-gamm'ın yakınında kendileri için bir kasır yaptırmışlardı. Evliya Çelebi'nin bu şehirde medfun bulunan Seyfûddeve el-Hamdânî'ye izâfe ederek Seyfûddeve Sarayı dediği binanın bu kasrın harabeleri olması muhtemeldir.

368 (978-79) yılında Büveyhî Adudüddeve'nin kumandanlarından Ebû'l-Vefâ Meyyâfârikîn'i işgal etti. Ancak Adudüddeve'nin ölümünden sonra şehir ve Diyarbekir Kürt asıllı Bâz'ın eline geçti. Bâz Meyyâfârikîn'in Deylemli muhafızlarını öldürmüş, sahip olduğu bölgeyi Büveyhîler'den Samsâmüddeve'ye ve bu arada Musul'a dönmüş bulunan Nâsîrüddeve'nin oğullarına karşı savunmayı ve elinde tutmayı başarmıştır. Bâz'ın ölümünün ardından yeğeni Ebû Ali Hasan b. Mervân buraya yerleşti ve şehir yaklaşık bir asır boyunca Mervânîler'in başşehri oldu. 384 (994) yılında Ebû Ali Hasan'ın valisi Mammâ, Hamdânîler'in desiseleriyle tahrik edilen halkın isyanını bastırdı. 401'de (1010) Mervânîler Hükümdarı Mümehhidüddeve'nin öldürülmesinden sonra Mammâ'nın oğullarından Şerve hâkimi yet kurduysa da Erzen'den gelen Mümehhidüddeve'nin kardeşi Nasrüddeve Ebû Nasr şehri ele geçirdi. 6 Cemâziyelevvel 438'de (8 Kasım 1046) buraya uğrayan İranlı seyyah Nâsir-ı Hüsrev beyaz ve siyah taşlardan inşa edilmiş surlardan, demirden yapılmış batı kapısından, ulucamiden ve her evin önünden geçen su kanallarından bahseder. Şehrin dışında ise kervansaraylarla sıcak su hamamları ve iki büyük caminin yer aldığı mahalleler bulunuyordu.

478 (1085) yılında Mervânîler'in eski veziri Fahrüddeve İbn Cehîr, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın emriyle Âmid'i bir süre kuşattıktan sonra buranın zaptını oğlu Zaimürrüesâ Ebû'l-Kâsım Ali'ye bırakıp Meyyâfârikîn üzerine yürüdü ve şehri 6 Cemâziyelevvel 478'de (30 Ağustos 1085) teslim aldı. 482'de (1089) İbn Cehîr'in oğlu Amîdüddeve Ebû Mansûr Meyyâfârikîn valiliğine getirildi. Melikşah'ın 485'te (1092) ölümünün ardından Mervânîler'den Nasrüddeve Meyyâfârikîn'e dönmeyi başardıysa da Suriye Selçuklu Sultanı Tutuş 12 Rebîülevvel 486'da (12 Nisan 1093) şehri zaptetti. Meyyâfârikîn, Şevval 502'de (Mayıs 1109) Ahlatşahlar'ın kurucusu Sökmen el-Kutbî tarafından ele geçirildi. Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar kendisine sadakat gösteren Sökmen'e hizmetlerinden dolayı diğer bazı şehirlerle birlikte burayı da iktâ olarak verdi (505/1111). Ancak 508 (1115) yılında Sökmen'in oğlu İbrâhim'in elinden alarak kendi memlûklerinden Karaca es-Sâkî'ye iktâ etti. 515'te (1121) Irak Selçuklu Sultanı Mahmûd b. Muhammed Tapar, Artuklu hânedanının Mardin kolunu kuran Necmeddin İlgazi-